

MIKLÓS PÉTER

Szegedi Tudományegyetem JGYPK, Művelődéstudományi Tanszék

Sík Sándor helye Juhász Gyula költészetének recepciótörténetében

Ilia Mihálynak, szeretettel

Sík Sándor költő, műfordító, irodalomtörténész, esztéta, katolikus pap, piarista szerzetes, a két világháború közötti szegedi egyetem professzora ugyan alig másfél évtizedet töltött a Tisza-parti városban, mégis komoly és maradandó nyomot hagyott Szeged művelődéstörténetében.

Mint azt Péter László irodalomtörténész professzor, a Szeged-kutatások egyik legjelentősebb alakja megállapította: „Sík Sándor életművének javát szegedi korszakában alkotta meg. Túlzásnak tetszhet ez a megállapítás, hiszen életének hetvennégy esztendejéből mindössze tizennégyet (1930–1944) töltött itt, ezeket sem folyamatosan, mert a szegedi piarista rendházban kapott két szobája mellett mindvégig megtartotta a pesti rendházban régi lakását, s a tanév közti szünetekben is, a nyári vakációkban is többnyire a fővárosban – szülővárosában – tartózkodott. Ám ha arra gondolunk, hogy költészete – a gazdasági válság nyomorának látványa és nem utolsó sorban a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának meg az egyetemi öregcserkészcsapatnak tagjaival tett tanyalátogatásai nyomán – itt mélyült el a társadalomlátásban, népszemléletében, és itt emelkedett a legmagosabbra; hogy fő művét, háromkötetes Esztétikáját (1942) itteni egyetemi előadásai és rendházbéli meditációi érlelték meg; alig vonható kétségbe állításom igaza” (Péter 1989: 3). Péter László 1989-ben rendezte sajtó alá *Szegedi klasszikusok* címmel Sík Sándornak három „klasszikus” szegedi alkotóról, Tömörkény Istvánról, Móra Ferencről és Juhász Gyuláról készült írásait. Juhász Gyula verseinek első összegyűjtött kiadása az 1940. év könyvhetére készült el. A szövegeket Paku Imre rendezte sajtó alá, a kiadást Szukits Zoltán vállalta, az előszavát pedig Sík Sándor jegyezte. Ezt a szöveget közölte újra Péter László.

Sík ebben a lírai hangvétellű esszéjében egyrészt védelmébe vette Juhász Gyulát, másrészt igyekezett őt a *Nyugat* első nemzedékének költői között méltó módon elhelyezni. Nem véletlen, hogy szövegében többször is Babits Mihály, a folyóirat egyik szerkesztője és korai korszakának egyik programadója munkásságával veti össze Juhász Gyula alkotói világát.

De miért kellett Sík Sándornak védelmébe vennie Juhász Gyulát? Három, a korabeli irodalmi közönségben sztereotípiaként élő, Juhász költői univerzumát fémjelző fogalom – az impresszionizmus, a parnasszizmus és a dekadencia – a juhászi oeuvre-ben való helyes értelmezésére hívta föl a figyelmet.

Az impresszionizmussal szemben kritikaként akkoriban azt fogalmazták meg, hogy – Sík Sándor szavaival – „semmi jelentés, semmi mondanivaló, egy pillanatnyi hangulat csupán” az impresszionista alkotás lényege. Ezen a

leegyszerűsítő megközelítésen túllépve Sík kimutatta, hogy Juhász Gyula szövegvilágában egy-egy impresszionisztikus kép mögött nagyon – az irodalmi tradíciók szintjén éppúgy, mint a témaválasztás tekintetében – komoly tartalmak húzódnak meg.

Sík Sándor szerint Juhász Gyuláról úgy tartották bírálói, hogy a parnasszusi iskola követőjeként egy „emelkedettnek” vélt stílust követett, majd Sík igazolta, hogy Juhász a tizenkilencedik század végi parnasszista francia költők nyomdokain haladva ugyan, de tematikájukon túllépve aktuális társadalmi és művészeti kérdésekkel foglalkozik: tehát az esztétikailag kidolgozott és formailag kötött – ókori – hagyományokat követő forma mellett a tartalom lehet időszerű. Az előbbiektől tükrében furcsának tűnhet, hogy kortársai egy része dekadensnek nevezte Juhász költészetét. Ezzel szemben Sík bizonyítani igyekezett, hogy Juhász Gyula bár „a végtelen szelíd szomorúság kifejezője”, mégis közösségekben, társadalomban, magyarságban – s kifejezetten alföldi magyarságban – gondolkodó alkotó, akinek van reményteljes jövőképe is.

Sík Sándor a következőképpen fogalmazott Juhász Gyula költészetének értékelésekor. „Az igazi költő nem egyszerűen verscsináló ember. Nem csak attól költő, hogy lelke tartalmát tökéletes formákban tudja önteni, hanem attól is, hogy ez a lelki tartalom nagy, mély és gazdag: minél igazibb költőről van szó annál nagyobb, mélyebb és gazdagabb. Az igazi költő emberebb ember: embernek is teljesebb, mélyebb, igazabb a megszokottnál. Mélyebbre merül magában, többet lát a világban, többet gondol, és még inkább többet sejt és érez a valóságból és a valóság mögül, mint akinek életét a meg nem dicsőítette és meg nem súlyosította az Isten a több-emberségnek evvel a végzetes ajándékával. Juhász Gyula a választottak közül való. A mélység ösztöne, ostora, szenvedélye nem enged számára nyugovást. Nem elég önmagának és nem elég neki a világ: többet akar és többet sejt. A foghatóság és láthatóság szűkös világa mögött érzi és szomjúhozza a végtelent, az Istent, az örökkévalóságot. Minduntalan emlegeti is őket; nem emlegetné, ha nem érezné: az igazi költő szájában a szó mindig végzetes valóságot takar” (Sík 1989: 25).

Miközben Sík Sándor bizonyította Juhász Gyula költészetének keresztény tartalmát és fölhívta a figyelmet annak egyetemes emberi motívumaira, azt is hangsúlyozta, hogy Juhász világa – akár tájleírásokban, akár népies helyzetdalokban, akár impresszionista képekben fejezte is ki magát az alkotó – egyszerre a magyar alföldi, s a tradicionális európai kulturális és költészeti hagyományba helyezhető el.

Kedvelt fogalma volt Sík Sándornak a „kettős végtelen”, amelyet szerinte minden magyar költő ontológiailag fölismer, s – vélte – kifejezetten igaz ez az alföldi magyar költőkre, így Juhász Gyulára is, akik ezt a kettős végtelent – vagyis a tapintható valóságot és a transzcendens örökkévalóságot egyaránt – megérik: az alföldi magyar költő egyaránt eligazodik „a körülötte hullámzó végtelen síkon és a föléje guruló végtelen égen” is.

Sík Sándor szerint Juhász Gyula „szerette a nagy emberiséget, a sok kis komisz embernek ellenére, szerette a fákat, füveket, a madarakat, csillagot, virágokat, és

szerette az Istent, aki egyszer a feszületről hozzá lehajolt. Juhász Gyulát is szeretni kell: az ő költészetében is Isten hajlik le hozzánk” (Sík 1989: 26).

Sík Sándor már a Juhász Gyula halála utáni első időszakban is ápolta a szegedi költő kultuszát és igyekezett – egyébként egyáltalán nem egyedülként – a helyét kijelölni irodalmi emlékezetünkben. Sík már az 1937. április 6-án elhunyt Juhász ravatalánál beszédet mondott – közvetlenül Pálffy József polgármester után – a szegedi Kultúrpalota előtt, majd aznap előadást tartott róla az egyetemen. Mindkét eseményről beszámolt a *Délmagyarország*.

Juhász Gyula búcsúztatásán „dr. Sík Sándor egyetemi tanár, a kiváló papköltő lépett a koporsó elé, hogy elbúcsúzzon a halottól a Petőfi és a Dugonics Társaság nevében.

– Megrendülve állunk ravatalod előtt, elköltözött íróársunk, Juhász Gyula – mondotta – és itt áll velünk lelkében, nemcsak az egész Petőfi- és Dugonics-Társaság, hanem egészen bizonyosan minden magyar író. Lelkünk mélyéig átjár bennünket a fájdalom azelőtt a csendes, de könyörtelen tragédia előtt, amely egész életed belső tartalma volt és amely most íme elérkezett a véghez, oda, ahol a tragédia végződik és kezdődik az apotheózis. De ez a fájdalom mégsem diszharmonikus, mégsem szépség nélküli, mert a te éneked felejthetetlen dallama cseng át: a csendes, szelíd, a békességes szomorúságnak, a megtisztult és ez örökkévalóságba néző szenvedésnek az a kristálytisza hangja, amely költészetedet olyan egyetlenné és olyan csodálatossá teszi.

– A te proszessziód már elvonult örvényes sírok felett és immár az égi táj felé tart: vár rá a kettős végtelen: örökkévalóságban hisszük és reméljük könyörületes Úristen kegyelmes békessége, amely után annyira vágytál a földön, a magyar földön pedig tudjuk és érezzük dalaidnak, az örök magyar bánatot az Alföld örök színeivel kifejező dalaidnak a magyar szívben élő halhatatlanságát” (Délmagyarország, 1937. április 9. 3.)

A Juhász Gyuláról szóló Sík-előadásról a következő tudósítást közölte a szegedi napilap. „Dr. Sík Sándor egyetemi tanár csütörtökön délután a rendes egyetemi tanrend szerint kétórás előadást tartott a bölcsészeti kar nagy előadótermében és egész szemináriumi előadását Juhász Gyula emlékének szentelte. Ismertette az elhunyt költő életrajzát, irodalmi pályáját, majd méltatta költészetét. Kimutatta azokat az irodalmi hatásokat, amelyek első verseiben felismerhetők, de amelyek egyetlen pillanatra sem tudják elhomályosítani azonnal jelentkező egyéniségét, különállóságát...

Juhász Gyula rögtön egyéni hang volt a magyar lírában – fejtegette –, magányossága, alföldisége szinte egyedülállóvá teszi a magyar irodalomtörténetben. Költészetének alapvonása a nagy passzivitás, a békesség vágya és az elvonultsága.

Sík Sándor beszélt Juhász Gyula utolérhetetlen formaművészetéről és megállapította, hogy legkedvesebb versformája, a szonett, volt a legrokonabb egyéniségével. A legigazibb dalköltő volt, mert a legrövidebb formában a legtöbbet, a legnagyobbat tudta elmondani. Magyarsága, alföldisége átítatja a legtöbb költeményét, még azokat is, amelyek klasszikus reminiscenciákból születtek.

A gyönyörűen felépített előadást a szeminárium lelkes hallgatóságán kívül számos vendég is végighallgatta, köztük Dutka Ákos is, akire, mint a nagyváradi »Holnaposok« egyik tagjára Sík Sándor hivatkozott is előadásában” (Délmagyarország, 1937. április 9. 3).

Sík Sándor később sem szakadt el Juhász Gyula életművétől. 1941 júliusában – nyilván az egy évvel korábban írott előszó hatása alatt is állva – előadást tartott róla a Magyar Rádióban *Kis versek nagy költője* címmel. „Kis versek nagy költője címen a rádió péntek este Sík Sándor megemlékezését közvetítette Juhász Gyuláról. A magas szárnyalású megemlékezés során a kiváló költőnek több versét szavalta el Étsy Emília, a jeles színésznő, aki a tragikus sorsú költő legszebb verseit mély átérzéssel és nemes lendülettel adta elő” (Magyar Nemzet, 1941. július 12. 8).

Sík Sándor tehát Juhász Gyula életművének egyik első méltatója volt a konzervatívnak nevezett két világháború közötti irodalmi táborban, s igyekezett a juhászi életművet a magyar irodalmi hagyomány és a keresztény – katolikus – tradíció fényében, illetve azok részeként kontextualizálni. Bírálták is aztán emiatt bőven Juhász Gyula-értelmezéseit az államszocializmus korában (Vörös 1966: 48–53).

Felhasznált irodalom

- Péter L. (1989). Előszó. In Péter L. (szerk.), Sík Sándor, *Szegedi klasszikusok*. Somogyi-könyvtár.
- Sík S. (1989). Juhász Gyula. In Péter L. (szerk.), Sík Sándor, *Szegedi klasszikusok*. Somogyi-könyvtár.
- Vörös L. (1966). Juhász Gyula és a katolikus egyház. *Világosság*, (7)₁, 48–53.

Felhasznált sajtótermékek

- Délmagyarország*, 1937. április 9. 3.
- Magyar Nemzet*, 1941. július 12. 8.